

УДК 339.138

В.В. Сибірцев

МОДЕЛІ ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЇ СТРУКТУРНО-ІННОВАЦІЙНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Досліджено основні засади інституціоналізації структурно інноваційних трансформацій національної економіки. Обґрунтовано та визначено особливості функціонування сучасних механізмів інституціоналізації структурно-інноваційних трансформацій. Узагальнено передумови, чинники та принципи ефективної інституціоналізації як першооснова сталого розвитку національної економіки. Встановлено особливості сучасного етапу інституціональних перетворень в Україні в контексті тенденцій реалізації інституціональних змін в інших країнах з трансформаційною економікою. Обґрунтовано теоретичні положення щодо перспектив інституціоналізації структурно-інноваційних трансформацій в умовах здійснення процесів реформування національної економіки. Встановлено склад вимог щодо забезпечення ефективності інституціональних перетворень національної економіки. Визначено пріоритети удосконалення механізму вибору інституціональної політики у сфері державного регулювання економічного розвитку.

Ключові слова: національна економіка, структурно-інноваційні трансформації, інституціональні зміни, реформування.

Исследованы основные принципы институционализации структурно инновационных трансформаций национальной экономики. Обоснованы и определены особенности функционирования современных механизмов институционализации структурно-инновационных трансформаций. Обобщены предпосылки, факторы и принципы эффективной институционализации как первоосновы устойчивого развития национальной экономики. Установлены особенности современного этапа институциональных превращений в Украине в контексте тенденций реализации институциональных изменений в других странах с трансформационной экономикой. Обоснованы теоретические положения относительно перспектив институционализации структурно-инновационных трансформаций в условиях осуществления процессов реформирования национальной экономики. Установлен состав требований относительно обеспечения эффективности институциональных превращений национальной экономики. Определены приоритеты усовершенствования механизма выбора институциональной политики в сфере государственного регулирования экономического развития.

Ключевые слова: национальная экономика, структурно-инновационные трансформации, институциональные изменения, реформирование.

The work abstracted basic principles of institutionalization of innovative structural transformation of the national economy. Author grounded and determined peculiarities of modern mechanisms of institutionalization of structural transformation and innovation. Also it was summarized background, factors and principles of effective institutionalization as a fundamental principle of sustainable development of the national economy. And it was established features of the present stage of institutional transformations in Ukraine in the context of trends in the implementation of institutional changes in other countries in the transformational economy. It was grounded theoretical propositions about the prospects for the institutionalization of structural and innovative transformation in the conditions of the process of reforming the national economy. And it was established the composition of the requirements for ensuring the effectiveness of the institutional transformation of the national economy. And finally it was identified priorities of improvement of the mechanism of choice of the institutional policy of state regulation of economic development.

Keywords: national economy, innovative structural transformation, institutional transformations, reforming

Вступ. Регулювання розвитку економіки має здійснюватись на засадах ефективної інституціональної політики, що охоплює економічну та промислову сфери, у рамках яких реалізується державна стратегія формування системи ефективних інститутів, стабільної макроекономічної політики, протекціонізму, галузевого та інфраструктурного розвитку.

Проблеми інституціоналізації процесів трансформації національної економіки в дослідженнях вітчизняних і зарубіжних науковців найчастіше розглядаються в площині формування відповідної нормативно-правової бази або удосконалення системи державного планування (Д. Вітер [1], В. Геєць [2], А. Гриценко [3], Р. Грінберг [4], Я. Жаліло [5], О. Івашина [6], Л. Логінова [7] та ін.). Разом з тим, в науковій літературі на сьогодні недостатньо повно розкрито методологічні аспекти комплексної модифікації системи інститутів, що пов'язані із обґрунтуванням вибору інституціональної політики у сфері регулювання трансформації національної економіки.

Постановка проблеми. Метою роботи є узагальнення та систематизація

підходів щодо визначення моделей інституціоналізації інноваційної економічної системи за невизначеність й суперечливість умов економічного розвитку.

Виклад основного матеріалу. Трансформаційний процес насамперед є процесом змін інституціональної структури суспільства, неминучими та суттєвими наслідками якого є перетворення в його соціальній структурі й культурі. При впровадженні інституціональних інновацій, імпорті нових і перетворенні існуючих інститутів нерідко виникає розрив між старими і новими правилами. Спостерігається також сильна інституціональна інерція і навіть замикання на первісно обраному шляху. У цих умовах завжди існує реальна можливість встановлення інституціональної рівноваги при не найефективнішому, з точки зору, витрат виборі правил. Така рівновага означає, що в учасників ринку та контролюючих інстанцій не виявляється короткострокових стимулів до зміни правил гри, хоча в більш довгостроковій перспективі всі вони можуть понести втрати. Причини криються або в неадекватності ділових стратегій і вузькості горизонтів планування, або в низькому рівні довіри і виникаючої в результаті проблемі «безбілетника», коли ніхто не хоче бути першим і брати на себе додаткові витрати, не будучи впевненим у тому, що решта наслідують «позитивному» прикладу.

Інституціональна динаміка не зводиться до виникнення нових і витіснення старих інститутів, вона включає також більш-менш тонке підстроювання існуючих інститутів. Нелінійний характер здійснення трансформаційних процесів, наявність інституціональних суперечностей і «пасток», а також відсутність ясності й послідовності в питанні визначення характеру взаємовпливу формальних і неформальних інститутів, дозволяє стверджувати, що форми і механізми розв'язання інституціональних суперечностей та пошук джерел економічного розвитку повинні стати сьогодні головними об'єктами дослідження фахівців і урядовців. Враховуючи практику трансформаційних перетворень, слід уникати радикальних рішень. Реформи повинні мати науково обґрунтований та виважений, бажано еволюційний характер, враховувати культурну інерцію, попередню

траєкторію розвитку економічної системи та імовірність виникнення інституціонального конфлікту. Для інституціональних інновацій, що зачіпають інтереси мільйонів людей, особливо важливо мати проект перехідного режиму, включаючи навіть можливість створення проміжних інститутів. Але із самого початку слід передбачати можливість його автоматичного скасування в довгостроковій перспективі в разі неефективності.

Зважаючи на природу процесів інституціональної трансформації (дискретну та поступову) та її вихідну точку, рушії (внутрішні потреби або вимоги зовнішнього середовища), можна виділити декілька моделей інституціональної зміни, що наведено в табл. 1. Провідна роль у здійсненні інституціональних змін належить насамперед державі як певному «наглядачу» за інституціональними процесами, що функціонують в країні.

Таблиця 1

Моделі інституціональної зміни

Рушійні сили інституціональної зміни	Природа процесів інституціональної трансформації	
	Поступова	Дискретна
Зовнішні	Модель непередбачуваної / випадкової зміни (Contingent model)	Модель руйнівної сили (Disruptive model)
Внутрішні	Модель органічної зміни (Organic model)	Модель запланованої зміни (Enacting model)

Головною метою інституціонально-інноваційної моделі розвитку України є визначення, обґрунтування і створення механізмів реалізації нової державної інноваційно-інвестиційної політики стосовно здійснення узгоджених змін в усіх ланках національної інноваційної системи, спрямованих на кардинальне зростання її впливу на економічний і соціальний розвиток країни шляхом створення відповідних привабливих внутрішніх умов і підвищення стійкості вітчизняної економіки до тиску зовнішніх умов, що обумовлені глобалізацією і неолібералізацією економічного життя.

Одним з найбільш гострих питань формування системи інститутів, дія яких спрямована на активізацію інноваційно-інвестиційних процесів в Україні, є

фрагментарне бачення й вирішення проблем у цій сфері. Спроби знайти відповідні ефективні важелі впливу часто обмежуються реакцією на появу «болючого сигналу» у якійсь одній з ланок системи. При цьому не враховуються ані зв'язаність інноваційних процесів, елементів, обсягів спрямованих інвестицій, ані специфіка діяльності агентів ринку (див. рис.1). У результаті держава, з одного боку, не створює умов для схильності підприємств до ризику на передконкурентних стадіях інноваційної діяльності, з іншого боку – намагається діяти практично самостійно на конкурентній стадії.

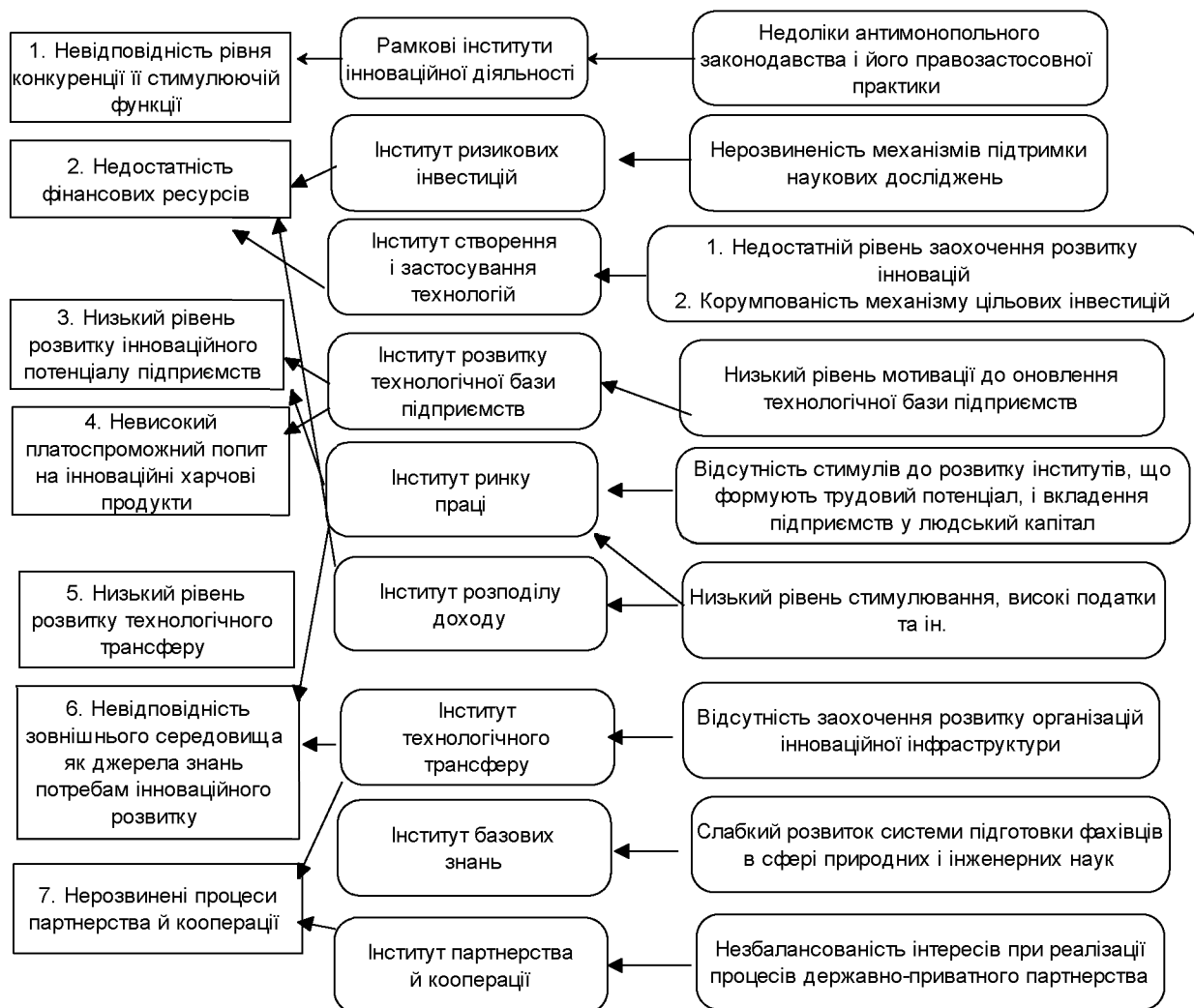

Рис.1. Проблемне поле удосконалення інституцій інноваційної діяльності

Підсумком такої політики є інституціональна слабкість інноваційно-інвестиційної діяльності: відсутність інститутів або недостатній рівень їх впливу, що не дозволяє знизити ризики й забезпечити необхідні зв'язки між

компонентами інноваційної діяльності; виникнення системних дефектів дії інституціональних факторів, погіршення інвестиційного клімату, десинхронізація інвестиційних потоків в процесі фінансового забезпечення реалізації як державних, так і приватних інноваційних проєктів.

Таким чином, вдосконалення державної інноваційної політики повинно відбуватися у напрямі збагачення їх інструментарію. Згідно з даною схемою виникає питання управління ефективними інституціями, в контексті інноваційної діяльності. Для того, щоб інвестиційно-інноваційні кластери країни функціонували оптимально, слід розробити механізм, який здатен скорегувати управління інвестиційними потоками, для викорінення недоліків роботи інститутів. Успішність здійснення інституціонально-інноваційних реформ природно залежить від якості інвестиційних потоків, сфери їх освоєння та джерел формування, що є базою для здійснення інноваційної діяльності, і повинні займати провідне місце в системі державного управління (див. рис. 2).

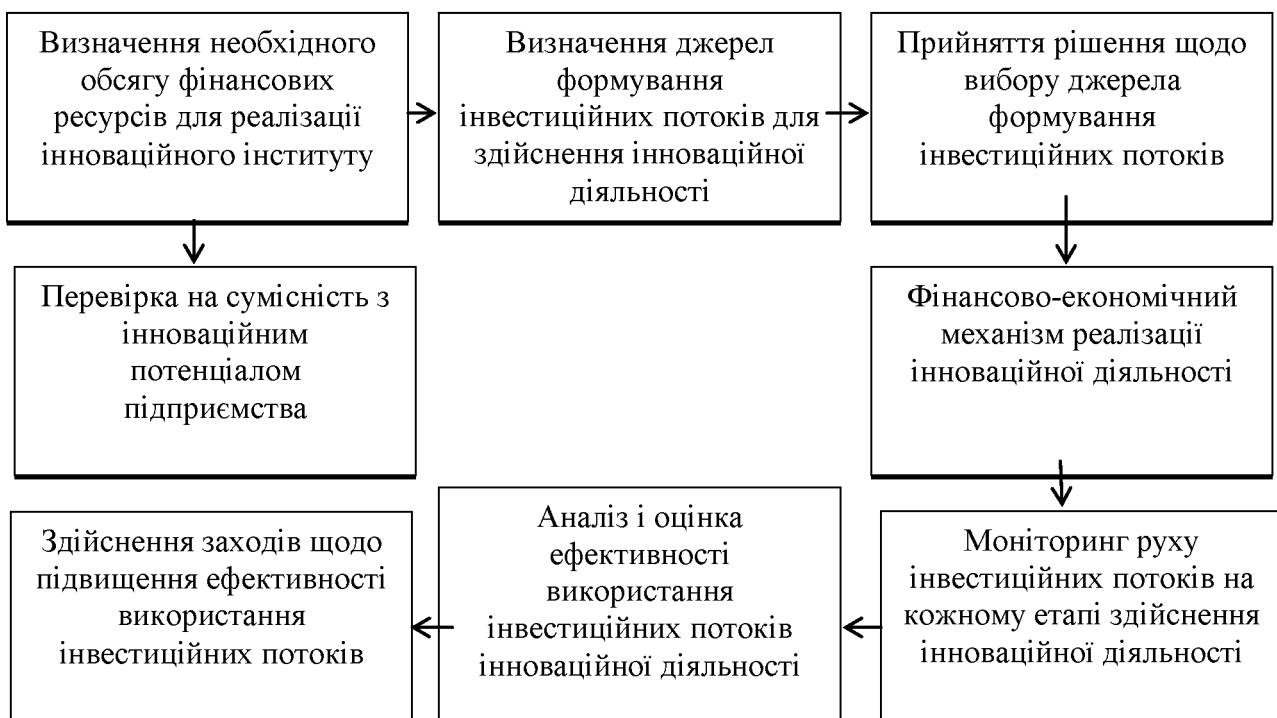

Рис. 2. Організаційно-функціональний механізм управління інвестиційними потоками інноваційної діяльності

Наведений механізм управління та формування інвестиційних потоків в інноваційній сфері відображає специфіку функціонування інституцій, тому його застосування потенційно розширить ефективність управлінських процесів в інноваційному полі.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Сучасна інституційна система світового та національного господарства вимагає формування ефективної системи державного регулювання як форми вирішення глобальних економічних, фінансових і соціальних диспропорцій у соціально-економічних відносинах, гармонізації інтересів суб'єктів економічної системи, які запропоновано здійснити через реалізацію сценаріїв інституціонально-інноваційної моделі розвитку України та використання гнучкого інструментарію глобального співробітництва. Успіх здійснення інституціонально-інноваційних реформ природно залежить від якості інвестиційних потоків, сфери їх освоєння та джерел формування, що є базою для здійснення інноваційної діяльності, і повинні займати провідне місце в системі державного управління. Запропонований організаційно-функціональний механізм управління інвестиційними потоками потенційно розширить ефективність управлінських процесів в інноваційному полі.

Напрямами подальших досліджень у цій сфері є розробка методичних підходів щодо моделювання наслідків впровадження різних моделей інституціональної трансформації національної економіки.

Література

1. Вітер Д. В. Інституціоналізація чи економічна свобода: еволюція концептуальних поглядів на процеси міжнародної інтеграції [Електронний ресурс] / Д. В. Вітер // 2011. – Режим доступу : URL <http://www.nbu.gov.ua>
2. Геєць В.М. Пріоритети національного розвитку в контексті глобалізаційних викликів : монографія: у 2 ч. – Ч. 1 / за ред. В.М. Геєця, А.А. Мазаракі. – К. : Київ. нац. тогр.-екон. ун-т, 2010. – 389 с.

3. Гриценко А. А. Институциональная архитектура и динамика экономических преобразований: монография / А. А. Гриценко. – Х: Форт, 2008. – 928 с.
4. Грінберг Р. М. Інституційні уроки ринкових трансформацій / Р. М. Грінберг // Економіка України. – 2012. - № 1. – С. 27-38.
5. Жаліло Я. А. Теорія та практика формування ефективної економічної стратегії держави: монографія / Я. А. Жаліло. - К.: НІСД, 2009. - 336 с.
6. Івашина О.Ф. Інституціоналізація розвитку корпоративного сектора економіки [Електронний ресурс] / О. Ф. Івашина // 2009. - Режим доступу : URL <http://www.nbuu.gov.ua>.
7. Логинова Л. В. Механизм институционализации в системе социально-экономических механизмов / Л. В. Логинова // Вестник Тамбовского университета. Серия: Гуманитарные науки. – 2010. - № 2. – С. 94-102.